

indole moribusque præditum, privatam tamen, decabant, inter quæ erat synagogæ frequentatio diebus sabbati potest et de consuetudine quàm à sui manifestatione cooperat observare, ut diebus sabbati synagogas frequentaret, gratiæ docendi populum congregatum. Nec enim statim in initio historiam hanc accidisse, manifestum mox fit ex v. 25 subsequente. Utrou modo intelligas, videmus Christum Dominum servisse consuetudini bonæ, exemplo et presentia sua.

DIE SABBATI, in die sabbatorum; vel refertur ad verbum, *intravit*, et est enallage numeri (pro, quodam die sabbati) prout intellexit interpres ex Marco, qui habet, *et facto sabbato*, cap. 6, v. 2, vel refertur ad illud, *secundum consuetudinem suam*, sumptum pro, *diebus sabbatis*.

IN SYNAGOGAM, ejus oppidi. Eadem est hæc historia cum eâ quæ narratur Math. 15, v. 54, et Marci 6, v. 1.

SURREXIT LEGERE, surrexit ad legendum, scilicet, Scripturam sacram. Id hæcenus non conserverat Jesus ut Nazareth. In more positum erat et receptum, ut aliqua legis et prophetarum partes per singula sabbata in synagogis legerentur, aut etiam exponerentur, Act. 15, v. 15, et cap. 15, v. 21. Id pro arbitrio ejus fiebat cui liber tradebatur, aut etiam pro ingenio; indeci legebant tantum partes sibi decretas, docti exponebant etiam, sive eas quas ipsi, sive eas quas alii legerant; præcedebat enim lectio, unde sumi posset docendi et exhortandi materia. Surrexit autem Jesus, ut offerens se ad legendum, et audientiam sibi daripostulans. Porro stans legit Scripturam sacram, non solum ut ejus melius exaudiretur, sed multo magis in signum reverentiæ erga Dei verba, quibus æquum est omnem humanam dignitatem assurgere, et interpretes profiteri, se modeste et reverenter ad eam tractandam accedere.

VERS. 17. — *ET, pro tunc. TRADITUS EST ILLI, offerenti se ad legendum, traditus est à ministro, de quo infra v. 20.*

LIBER ISAIÆ PROPHETÆ, volumen continens pro-

VERS. 17. — *ET TRADITUS EST ILLI LIBER ISAIÆ, divini scilicet propheti procurante ut ille traderetur, ubi clarissime de Christo prophetarum erat. Ex quâ etiam factum est, ut libro revoluti quasi casu inventi locum, per quem Nazarenis, inter quos diu privatum vixerat, auctoritatem prædicandi, et munus publici legati agendi velut per litteras patris sui probaret.*

VERS. 18. — *SPIRITUS DOMINI SUPER ME, supple, est vel requisivit; quibus paucis verbis mysterium Trinitatis exprimitur. Spiritus enim Spiritum sanctum, Dominum Patrem, me Christum ipsum, juxta dispensationem tamen carnis assumptæ significat; q. d.: Nihil humano spiritui aut consilio mihi præsumo, sed ipse Spiritus Dei Patris super me requievit, qui me agit et regit.*

PROPTER QUOD UNXIT ME, supple, Dominus, ut addit Hebraicè Isaiæ 61, v. 1, hoc est, quia spiritus mihi datus est à Patre, non secundum mensuram, idèo per spiritum illum omne genus gratiarum in me diffudit, velut ungentum, quo me tanquam unctum sum et Messiam consecravit ad officium prædicatio-

phetias Isaiæ: ex quo ut legeretur post lectionem legis, posebat fortassis ordo in eâ synagogâ observatus; quanquam divini providentiæ faciente, ut is offerretur Jesu, qui de Christo omnium et gravissimè et clarissimè prophetasset.

ET REVOLUIT LIBRUM, et eum explicasset librum; nam et sic interpres infra, v. 20, ex simpliciter reddidit explicasset. Syrus et aperuit Jesus librum. Intelligendum hoc est pro ejus temporis more, quo non erant libri ita distinctis foliis compacti ut nunc sunt, sed circumvoluti terete baculo. Explicuit igitur Jesus et expandit membranam.

INVENT, tanquam casu in eum locum incidisset, ne quid affectatum aut de industria quæsitum videretur: consulto interim delegit et fecit ut occurreret, annotante Theophylacto.

LOCUM, ubi de ipso et auctoritate legationis ipsius agebatur; quo Nazarenis, inter quos diu privatam et cæteris similem vitam egerat, probaret legationem suam, et quodammodo Dei Patris litteras ostenderet, quibus concessa ipsi esset auctoritas prædicandi Evangelii, et Messie munera exercendi.

VERS. 18. — *SPIRITUS, ratione donorum datorum non ad mensuram, Joan. 3, v. 54.*

DOMINI Hebraicè est duplex nomen דָּוִד וְיֵשׁוּעַ quorum prius est appellativum, posterius proprium tantum dicas: *Dominus Entis*. Solent Hebræi et septuaginta Interpretes, illius propriæ ac tetragrammaticæ nominis loco, legere nomen *Adonai*, quod Dominum significat, ut diximus paulo superius, v. 8; hoc autem loco, ubi præcedit nomen *Adonai*, Septuaginta quidem nihil dederunt illius loco, Hebræi autem illius loco legunt *Elohim*, quod significat Deum, tanquam dicatur *Dominus Dei*, quo modo legit D. Hieronymi commentarius. Vocat autem Deum, Dominum suum, quod, ut Hieronymus ait, *juxta dispensationem carnis assumptæ, dicat ea que humilia sunt*. Spiritus ergo Domini Dei, id est, spiritus procedens à Deo Domino meo. Chaldaeus Paraphrastes: Spiritus qui à facie Domini Dei.

nis. Primum enim est causa posterioris, ut significavit et Apostolus ad Rom. 5, v. 5: Charitas diffusa est per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Alludit autem ad unctiones antiquas, quibus ad certa numerum consecrabantur Deo. Hæc unctio obigit Christo ab initio conceptionis; designatio autem publica ad officium prædicandi in baptismo, ubi Spiritus sanctus super eum descendit visibiliter non ut ungeret proprie, sed ut unctum et plenum Spiritus sancti donis esse demonstraret. Explicans autem finem istius unctionis seu consecrationis.

EVANGELIZARE, inquit, PAUPERIBUS MISIT ME; pauperibus, inquam, secundum seculum Unde et alibi hoc dat signum sui adventus: Pauperes evangelizantur, qui sicut à fastu solent esse remotiores, ita Evangelio recipiendo propinquiores. Nam quod Beda et alii intelligunt pauperes spiritu, dillicite reperias tales, quibus Christus passim evangelizaverit, quamvis per ejus prædicationem tales facti sint. SAXAR, seu ad sanandum, CONTRITOS CORDE; per penitentiam, inquit quidam; sed longè rectius intelligas non bonum, sed miserabilem animæ statum describi, sicut circum-

STERN ME, scilicet, est, seu, ut capite 11, v. 2, ipse Isaias loquitur, *requiescit*. Inducit propheta Messiam de seipso loquentem, et explicantem, qui à Deo instructus sit, ad prædicandum simul et præstandum eximia illa bona, quæ Dominus Deus in fine capituli superioris promiserat; quæ eum omnino per Christum præstanda essent, eum ipsum mox loquentem facit, quasi jam operi accinctum. Testatur igitur is in primis, se non privatam agere negotium; nihil enim se humano spiritu aut instinctu vel consilio facere: sed *spiritus*, inquit, *Dominus super me est*, ex ipsâ scilicet nativitate, adeoque conceptione, fovet me, replet, instruit omni generis donis, totum occupat me, gubernat, agit et regit. Hoc jam explicaverat Isaias, capite 11, v. 2: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiam et intellectus, spiritus consilii, etc.*; effusa enim in Christum fuerunt omnia dona spiritus. Hoc idem significatum est supra 3, v. 22, Spiritus sancti in baptizatum descensum specie columbæ. Loquitur autem de se Christus ut homine; nam ut Deus æqualis est Spiritui sancto, et à seipso accipit non minus quàm à Spiritu sancto, nisi quòd donorum largitio attribui Spiritui sancto solet.

PROPTER QUOD. Hebraicè est vox *jahan*, quam Hieronymus, aliquæ vertunt, *ed quòd, propterea quòd*. Sed evangelista post Septuaginta vertit, *qujus gratia, qujus causa, ob seu propter quòd*; quem et certius esse assecutum spiritus Christi loquentis mentem, haud dubium est.

UNXIT ME. Repetit Hebraicè nomen Dei tetragrammaticum, quare et Hieronymi versio addit *Dominus, Dominus*, non homo scilicet aliquis, *unxit me*, id est, sanctificavit, consecravit, designavit tanquam unctum, Christum, seu Messiam suum, alludit enim ad Messie nomen, quod à verbo ungenti derivatur. Solebant sub veteri lege ungi oleo, tam res quæ Deo consecrabantur, Exodi 50, v. 26, quàm personæ quæ ad ministrandum Deo, aut populum gubernandum divinitus delegabantur, Exodi 29, v. 7; 1 Reg. 10, v. 1; hinc ungi ponitur, pro eo quod est à Deo eligi, ac ad officium aliquod sacrum aut eximium aliquid agendum destinari. Unde hic subjicit propheta: *Unxit me evangelizare*, seu ad evangelizandum *pauperibus*; quod etiam ferè idem est cum eo quod subsequitur: *Misit me sanare contritos corde*, nisi quòd vox *unxit* significatior sit voce *misit*. Dicit ergo propheta in personâ Christi, propterea se unctum, id est, consecratum ac divinitus destinatum esse ad evangelizandum, et missum ad sanandum, cæteraque consequentia munia obeundum, quia Spiritus sanctus in ipso sit ac fuerit jam inde ab initio vite, quia Spiritu sancto plenus, et omnimodè ejus gratiæ affluens, eo totus agatur ac regatur, ita ut in gerendo officio errare non possit. Quia spiritus plenitudo super me, inquit, idèo designavit me ad evangelizandum pauperibus, et cætera quæ sequuntur agenda, tanquam egregiè unctum, idoneum et instantia loci clamat, ut contriti corde sint frangi ac desperandi animo propter peccatorum multitudinem; nam ut Basil. in Catena, peccatum cor humanum

unctum, unctum, inquam, Spiritu sancto et virtute, ad hæc quæ propriè sunt Christi obeunda, Act. 10, v. 38. Ad hunc modum distinguit et explicat hunc locum interpres Syrus, ejus versio est: *Spiritus Domini super me, et propter hoc unxit me ad evangelizandum egenis, et misit me ad sanandum, etc.* Favet Hieronymus scribens in hunc Isaiæ locum his verbis: «Unctus est igitur Spiritu sancto, ut annunciaret pauperibus sive manserit, dicens eis in Evangelio: «Beati pauperes spiritu, quoniam eorum est regnum cælorum; et: Beati milites, quoniam ipsi possidebant terram.» Ad stipulatur Beda dum ait: *Ad cuncta hæc evangelizanda vel agenda, idèo se dicit missum, quia spiritus Domini est super eum*. Denique inter Græcos Theophylactus: *Unxit me, inquit, hoc est, consecravit me, constituit me ut evangelizarem pauperibus, etc.* Cùm enim diu stat in perfectâ unctione consideranda, unum quòd imbutur donis Spiritus sancti, quibus consecratur Deo, alterum quòd ita imbutus et idoneus redditus, emittatur ad eas functiones, ad quas cum sibi consecraverat Deus, utrumque unctio vocatur, et utrumque hoc prophete loco exprimitur, prius quidem quando dicitur: *Spiritus Domini super me*, tanquam tacito nomine unctionis, posterius eo expresso, *propter quòd unxit me evangelizare*. Prius obigit Christum ab exordio incarnationis: simul atque enim natura divina humana unita est, effusa est in humanam tota donorum Spiritus sancti plenitudo, quibus Deo est consecrata, et idonea reddita ad obeunda suo tempore munia Christi; posterius obigit, quando in Christum baptizatum descendit Spiritus sanctus corporali specie scint columba, tunc enim delegatus et missus est ad Evangelii prædicationem. Descendit enim Spiritus sanctus super eum, non ut donis suis impletet eum, sed ut plenum esse significans, ut hujusmodi emitteret eum ad præstandum officium Christi, et ad exercenda dona quæ in ipsius animo hæcenus latuerant. Quare rectè propheta sub personâ Christi, prius seu priorem unctionem testatur esse causam posterioris, quia spiritus Domini in me jam inde à principio, idèo tanquam unctum suum et apprime instructum legavit me ad evangelizandum. In hæc sententiam doctè scribit Hieronymus Isaiam explicans, ubi ait: «Cujus unctio, illo expleta est tempore (nota verbum, expleta), quando baptizatus est in Jordane, et Spiritus sanctus inspectione columbæ descendit super eum et mansit in illo.»

EVANGELIZARE, lutum unctum emittitur. Vide titulum Evangelii secundum Lucam.

PAUPERIBUS, pro eo quòd Latinus interpres transtulit: *Ed quòd unxit me Dominus me ad annuntia-*

est Hebraicè, et significat mansuetos: Græcilegerunt *hianim*, quod declarat pauperes; quod tamen tenet esse discrimen, ut vocem, quæ ab eodem etiam themate derivatur, ita et rerum; nam ut divites ferè esse assent superbi, etiæ ac feroces, ita contra pauperes, humiles ac mansueti. Posterior igitur hic propheta locus, in hoc prior est similis, quod in Christo thesaurus gratiæ Dei mundo expositos fore docens, peculiariter exprimit Christum atque Evangelium destinari pauperibus. Nam *pauperes evangelizantur*, non activè accipiendum est, sed passivè, phrasi Græcæ pro eo, quod est, pauperibus Evangelium annuntiat, pauperes docentur et accipiunt Evangelium, pauperibus promittitur regnum cælorum; quid admirabilis quàm pauperem regem fieri? Pauperes autem intelliguntur spiritu pauperes, qui, si opes habent aut honores, non illis cor appointunt, non idè se pluris faciunt; si non habent, non supra modum desiderant, id est, qui se pauperes, miseros, viles, atque abjectos esse agnoscunt; quales facilius sunt qui nullâ aut tenui fortunâ sunt, quàm qui splendidi; et qui afflicti sunt, quàm qui prospere agunt; denique quorum misera est vilisq; conditio, ut tum erat plerumque discipulorum Jesu, quàm qui magnâ præditi sunt dignitate. Consulto igitur vaticinium hoc adducit Christus, partim ut offensioem tollat quam possent concipere carnis sensus et contemptibili ipsius grege (nam superbi naturâ sumus, nihil ferè nobis in pretio est, nisi nullo splendore ornatum sit; cum tamen Evangelium, iuxta prophetam, pauperibus et abjectis destinatum sit), partim ut admoveat quinam idonei sint ad accipiendum Evangelium, et percipiendum quæ illic offertur salutis et regni cælorum gratiam, pauperes scilicet, id est, humiles, mansueti, afflicti, quales ferè magis sunt pauperes quàm divites. Superbi enim ut sunt plerique divites, cum inflati sint, nullum relinquunt locum gratiæ Dei, cumque contentiosi sint, sunt et indociles, nolunt doceri; denique cum habeant hic consolationem suam (Luc. 6, v. 24), non querunt Evangelii consolationem. Porrò *super humilem requiescit Domini spiritus* (Isa. 66, v. 2), et in mansuetudine suscipitur institum verbum (Jac. 1, v. 21), denique afflictos Evangelii letum nuntium soavit, Isa. 61, v. 1. Ut *mederer*, inquit, *contritis corde*, id est consolaretur et confirmarem eos. Caterùm non videntur intelligi, qui virtute mansuetudinis aut voluntariè paupertatis sunt præditi (non enim facile ferè etiam inter Judæos hujusmodi, quibus Evangelium non esset annuntiatum), sed qualis sit extra Christum nostra omnium conditio declarat his nominibus: nam pauperes, contritos, captivos, caecos et contractos vocat quibus Deus restaurationem promittit, malum utique et miserabilem eorum statum conditionemque declarat. Pauperes ergo sunt qui destituti sunt his opibus, divitiis et honoribus, quæ verè divites, honoratos ac beatos faciunt; quales sunt omnes homines extra Christum, non tantùm pauperes quos vocamus, verùm etiam divites. Sed quia pauperes facilius persuadentur se pauperes esse, id est,

destitutos spiritualibus et æternis non minùs quàm temporalibus honoribus ac divitiis, ideò rursus et citius operatur in eis Evangelium, et recipiunt ipsi per fidem nuntium illud lætissimum: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*, quàm alii. Divites enim, secularibus divitiis suis, abundè beatos se esse et honoratos, plerumque credunt, et difficulter adducuntur ad hoc ut paupertatem et inopiam suam agnoscant; quo modo ille de quo Apocalypsis, cap. 5, v. 17: *Dicis: Dives sum et locupletatus, et nullus ego; et necis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus*. Et hi tamen dum operante Evangelio persuadentur, alias divitiis quærendas sibi esse ut beati sint, fiunt ex falso divites et miserè pauperibus, spiritu pauperes et verè ac feliciter divites, ita ut et ipsis sonet letum illud nuntium: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Christum ergo pauperibus evangelizare, est denudare hominibus paupertatem et ignominiam ipsorum, declarare quàm viles sint, et pauperes, ac veris opibus vacui, promittere autem id agnoscentibus regnum cælorum, id est, opes honoresque beatificas; nec promittere tantùm, sed et præstare. Simili modo, si legas *mansuetus*, videri possit accipiendum pro afflictis et oppressis, quibus iporum sunt, à potentioribus aufferuntur; quibus imbellibus per peccatum redditus, et celesti hereditate spoliatis, evangelizat Christus, si veram mansuetudinis virtutem amplecti velint: *Beati miles, quoniam ipsi possidebant terram*, Matth. 5, v. 4.

MISIT ME SANARE. Verbo *misit* explicatur illud quod præcedit verbum, *unxit*, ut diximus. *Misit me*, scilicet Dominus.

SANARE CONTRITOS CORDE. Hæc verba, ut à Sixtino et plerisque aliis libris, ita et à Græcis ac Syriacis nostris, Euthymio exponente, leguntur. Verùm manuscripta quedam Latina, nominatim D. Donatiani unum, S. Bernardi ad Clarummaricum unum, et D. Audomarî tria, omittunt ea, quemadmodum omittuntur ab Origene, homilîâ 52 in Lucam, hunc locum enarrant, et ab Eusebio, lib. 9 Demonstr. Evang., cap. 10, atque Augustino, lib. 2 de Cons. evang., cap. 42, locum citantibus. V. Beda, ut prius adducit lujus loci textum, non legit ea; tamen an non explicet postea, fî dubium. Explicat enim, sed ita ut pro eisdem habere videatur, cum is verbis que sequuntur: *Dimittere contractos in remissionem*. Fortassis existimavit, duplicem esse versionem rei ejusdem, ad quam sententiam accedit Forerius scribens in Isaiam. Editio septuaginta Interpretum, quo modo recitatur à D. Hieronymo ad prophetam, utrumque habet, quemadmodum legitur hoc Evangelii loco: eadem ut seorsum Græcè exstat impressa, Eusebio jam laudato ad stipulante, habet solum illud, *sanare contritos corde*, omisso altero, *dimittere fractos in libertatem*: quod quidem Hebræo fonti similis est. Theophylactus in hoc Evangelium scribens, prius enarrat, posterioris non meminit: Ambrosius neutrum attingit, etsi reliqua non præterca.

SANARE, ad sanandum. Ita Septuaginta verterunt Hebræum *lahabos, sanare*; Hieronymus, ut *mederer*; alii, ad *ligandum*, nam et sic vertitur Psalmo 146, v. 5, ubi legitur: *Et alligat contritiones eorum*; rursus Ezech. 34, v. 4: *Quod contractum est non alligastis*. Metaphora est enim à chirurgis sumpta, qui membra fracta, contusa aut vulnèrata, fasciis ligant, sanitatis celerius resituende causâ.

CONTRITOS CORDE, fractos animo, desperabundos, ob varia nimirum graviaque accepta vulnera. Hieronymus: *Missus*, inquit, *est ad sanandos eos qui corde contriti sunt*, etc., sive juxta Symmachum et Theodotionem, ad *alliganda vulnera peccatorum*. Quibus contractum erat desperatione sanitatis ac vite, considerantibus gravitatem multitudinemque vulnèrum suorum peccatis effectorum (*præ cæteris enim*, inquit Basiliius in Catena, *peccatum cor humanum prosternit*), illis ut mederetur missus est Christus; non tantùm ut medelam sanitatemque promitteret, verùm etiam ut offerret et afferret. Fecit id, *alligavit vulnera eorum infundens oleum et vinum*; infra 10, v. 34; bono animo esse jussit, peccataque remisit, dicens: *Confite, fili, remittuntur tibi peccata tua*, Matth. 9, v. 2; denique: *Ipsè vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra*, etc., et *livore ejus sanati sumus*. Vulneribus, attritionibus et livoribus ejus, vulnera nostra, attritiones et livores, sanata sunt. Hoc secundum recenset propheta inter functiones Christi; quoniam non sic distincti sint hi tituli, quin singulis omnes conveniant; ea est hominum extra Christum miseria.

VERB. 19. — PREDICARE, ad prædicandum, scilicet misit me Dominus.

CAPTIVIS, peccati ac Satanæ; *αἰχμαλώτους, libòuim*; significantur bello capti et in exteris regiones abducti. *Captivi nos sumus*, inquit Origenes, *quos tantis annis vincerat Satanæ, habens captivos sibi que subiectos*. Peccati illecebris vici, subtraxeramus nos Deo, et diaboli potestati subjeceramus; qui captivos nos è paradiso abducens, et laqueis suis irretitos tenens ad suam ipsius voluntatem, 2 Tim. 2, v. 26, in varia peccatorum genera, tanquàm in varias regiones, seduxerat.

REMISSIONEM, dimissionem, libertatem; *indulgentiam* vertit Hieronymus, à servitute scilicet Satanæ ac peccati. Prædicat Christus libertatem à Satanâ, ut restituit nos pristino Domino, qui est Deus, libertatem, inquam, quâ liberati à peccato peccandique consuetudine et diaboli laqueis, reductique ad regionem

VERB. 19. — PREDICARE CAPTIVIS REMISSIONEM, seu dimissionem, id est, ad proclamandam omnibus captivis libertatem redeundi ad patriam ex captivitate. Quâ metaphora significatur Christum prædicaturum et alitatum libertatem ex captivitate Satanæ et peccatorum vinculis; ut Deo vero Domino nostro restituantur et justitiæ serviantibus. Et *cæcis visum*; nam unum ex præcipuis beneficiis Christi est, quod genus humanum ex horrendis ignorantis et peccatorum tenebris vocat in admirabile lumen suum, de quo etiam, c. 1, v. 79, prophetavit Zacharias, et, c. 2, v. 32, Simeon. DIMITTERE CONTRACTOS IN REMISSIONEM,

viuentium, servi famus justitiæ ac Deo, Rom. 6, v. 18, 22. Prædicat autem hanc libertatem, tanquàm paratam, si velimus amplecti, adeoque offert et præstat: *Solve vincula colli tui, captiva filia Sion*, Isaiæ 52, v. 2. *Ipsè*, inquit Titus, *tyrannus apostata, hoc est, Satanâ, subverso, eos qui captivi tenebantur, in libertatem vindicavit*. Hoc tertium numerat propheta inter futura Christi munia. Sequitur quartum.

CÆCIS VISUM, cæcis restitutionem seu recuperationem visus, scilicet misit me prædicare, offerre atque exhibere. Id fecit Christus, et juxta corpus, visu cæcis multis restituit, et juxta animum, docens ignorantes, erroris atque ignorantis tenebris oppressos, qui viam salutis non viderent. *Sermone*, inquit Origenes, et *predicatione doctrinæ ejus, cæci vident*. Pro hoc porrò *cæci vident*, quæ est interpretatio Septuaginta senum, Hieronymus vertit, *clausis apertionem*, Chaldaicus aliique, *vincitis apertionem*, reforumque ad carcerem, et ad solutionem à penâ peccatis debitâ, qui peccator est obligatus, de quo Hieronymus in Commentario: *Cæcis ut vident, vel cæcis apertionem*, quod manifestius interpretatus est Symmachus, *vincitis solutionem*; de quo, imò ad quem supra dicitur: *Ecce posui te in lucem gentium, aperire oculos cæcorum*, educere de vinculis alligatos, et de domo carceris sedentes in tenebris, Isaiæ 42, c. 7. Cæterùm quia et cæcorum oculi clausi ligati que censentur; clausi, quia aperti dicuntur si sanentur, Joan. 9; ligati, quia non valent operari, proprium opus suum exercere: rursus quia verbum Hebraicè *pakab*, quod significat aperire, propriè dicitur de oculis; ideò Septuaginta transtulerunt, *cæcis visum*.

DIMITTERE, misit me Dominus ut dimittam, *ablegem*. CONTRACTOS animo, ob varia vulnera peccatorum.

IN REMISSIONEM, in demissione, in libertate, per remissionem, id est, sanitati restitum. Sic enim interpretor, secutus Origenem, ejus verba sunt: *Emittere contractos in libertatem*; quid ita fractum atque collisum fuit, ut homo qui à Jesu dimissus atque sanatus? Cujus commentarium si quis pressè consideret, videbit eum, vel omnino non legisse id quod præcessit: *Sanare contritos corde*; vel hæc duo pro eisdem habuisse, *sanare contritos corde*, et *dimittere contractos in libertatem*. Et quidem verisimile est, alterum redundare, tam apud evangelistam, quàm apud prophetam Græcum, quemadmodum docere possunt quæ dicimus supra; et esse, si non duplicem ejusdem Hebrææ pericopes versionem, certè alterum aliunde

id est, ad dimittendos liberos eos qui peccatorum jugo obruti et fracti sunt animo, vel etiam eos qui omnibus facultatibus exuti, pro gravissimis tamen peccatorum debitis tenebantur in vinculis; ad hos, inquam, dimittendos liberos, juxta illud Isaiæ 58, ad quod per hanc metaphoram alluditur: *Dimittite eos qui contracti sunt liberis*. PREDICARE ANIMAM DOMINI ACCEPTUM, id est, tempus divini beneficii, quo scilicet Deo placuit beneficentiam ac benedictionem suam hominibus declarare. Ubi certum est allusionem fieri ad annum jubilei, in quo similis proclamatio libertatis et remissionis debitorum fiebat, ut patet Levit.

acceptum, huic loco, ut prophetae Graeci, ita Evangelii, fuisse accommodatum. Quod si roges utrum potius redundet: *Sanare contritos corde*, an: *Dimittere contractos in remissionem*; haec incertum, praesertim quod ad Evangelium, ob varietatem exemplarium simul et interpretum. Ceterum illud: *Dimittere contractos in remissionem*, minus probabile sit, partim quia neque Hebraicè neque Chaldaicè neque Latine existat apud prophetam, et vix etiam Graecè; certè nec D. Hieronymi commentarius, tametsi diligens, attingit, partim quia videri possit acceptum est Isaià 58, v. 6, ubi legitur Hebraicè et Latine: *Dimitte eos qui contracti sunt liberis*, Graecè eodem planè modo, nisi quòd verbum illud sit imperativi, quòd hic infinitivi modi.

PREDICARE, ad prædicandum, scilicet, misit me Dominus. Alludit ad denuntiationem instantis jubilaei, buccinis fieri solitam, die decimo mensis septimi, Levit. 25, v. 9.

ANNUM. Ponitur annus pro tempore, sed alius est ad annum jubilaei, qui quinquagesimo quoque anno celebratus erat, quo servi fiebant liberi, et possessiones divenditae redibant ad pristinos dominos eorumque haereditas, Levit. 25.

DOMINI. Alii vertunt dandi casu, *Domino*, sed eodem sensu; non enim verbo predicare iungendus est datus, sed intelligendum, *qui est Domino*.

ACCEPTUM, iucundum. Hebraicè legitur nomen substantivum *rationis voluntatis*, quòd Septuaginta transferunt *beneficentia*; Latinus interpres saepe *bonae voluntatis*; vide supra 2, v. 14. Est igitur annus bonae voluntatis seu beneficentiae, idem quòd *heth rason, tempus beneficentiae*, Psalmo 68, v. 14, et Isaià 49, v. 8, quo Deus vult uti beneficio suo erga homines, quo Deo placet suam erga homines benevolentiam ac favorem singulariter declarare, suaque hominibus beneficia liberaliter largiri, tempus benevolentiae, beneficentiae, ac liberalitatis, non ob hominum merita, sed ob propitium ac benevolens Dei erga homines animum. Hoc tempus jussus est Christus predicare, non tanquam olim futurum, sed tanquam quod jam praesens fieret (*Appropinquavit, inquit, regnum colorum*, Math. 4, v. 17), quo paratus sit Deus homines omnes, et inprimis Israelitas, per Christum suum in gratiam accipere, eis reconciliari, et placatum se praestare (hinc Hieronymus transtulit, *annum placabilem*), conferre dona ac beneficia sua, admittere denique ad regnum colorum. Hoc enim tempus coepit cum Christi adventu, durabitque ad finem usque saeculi, interprete Apostolo Paulo, 2 Cor. 6, v. 2,

43, vers. 10, et Denter. 15. Hoc autem tempus non fuit solus primus annus praedicationis Christi, ut putavit Epiphanius, haereticus 54, existimans neminem tunc contraxisse Christo neque Iudeos, neque Samaritanos, neque gentes, cum contrarium satis pateat hic v. 19, sed est totum tempus ab adventu Christi, usque ad seculi consummationem in quo vocatur hi qui accepti sunt à Deo, ut Iren., libro 2, cap. 58, et sic perspicue exponit ipse apostolus, 2 ad Corinth. 2. ET DIEM RETRIBUTIONIS. Hieron. vertit, *ultionis*, nempe

ubi postquam citasset alium similem Isaiàe locum ex cap. 49, v. 8: *Tempore accepto exaudivi te*, et in die salutis adjovi te; subiungit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, loquens de tempore consequente absolutam per Christum humani generis redemptionem. Hic annus est jubilaeus, perpetuus diffusus temporibus, qui in orbem nesciat redire laboris, quo homines, facti per peccatum mancipia diaboli, et privati possessione paradisi atque haereditate bonorum coelestium, Christi merito eximuntur potestate Satanæ, et restituntur libertati iurique haereditatis coelestis. Hic annus acceptus gratusque Domino est, quo homines sibi acceptos faciens, laetatur cum universa coelesti curia, non minus quam si sibi ea bona accederent, quae in homines conferunt. Nam si super unum peccatore penitentium agente, gaudium est angelis Dei in caelo (infra, c. 15, v. 7), quanto magis super reconciliatione totius mundi? Denique hoc tempus gratiae est, quo Dominus Deus Christo misso operatus nostram redemptionem, se nobis propitium, nosque sibi acceptos reddit, ex bonâ voluntate et mero beneficio, misericordiâ, ac gratiâ suâ.

DIEM RETRIBUTIONIS. Hoc sequitur apud prophetam tamen Hebraicè quàm Graecè et Latine; sed apud evangelistam non legitur sive Graecè sive Syriacè, solummodo Latine; unde tamen intelligitur à veteri interprete Graecè etiam apud evangelistam lectum fuisse *diem compensationis*; Hieronymus alique vertunt, *diem ultionis*. Dies similiter pro tempore sumitur. Et quidem non malè id exponatur de terribili extremi iudicii tempore seu die, quem Christus possim predicavit imminetentem, non minus quàm diem regni, nisi etiam ea omnia quae apud prophetam proximè sequuntur in eandem sententiam laeta essent; inter quae laeta, non sit verisimile, unum istud triste interjectum fuisse. Quare intelligendum videtur de retributione ultionis, quâ Deus per Filium suum nos ultus est de inimicis nostris daemonibus; de quali retributione Moses loquitur Deut. 32, v. 43: *Vindictam retribuet in hostes eorum*. Ergo cum anno accepto predicavit Christus etiam diem retributionis seu ultionis, quando dixit Iudeis: *Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi ejectionis foras*; Joan. 12, v. 31; rursus discipulis: *Venit princeps mundi huius, et in me non habet quidquam*, Joan. 14, v. 30. *Princeps huius mundi jam iudicatus est*, Joan. 16, v. 11. Ut autem predicavit, sic et exhibuit, quando exspoliatus principatus et potestates, tradidit confidenter, palmam triumphans illos in semetipso, Co-

extremi iudicii, quam Christus passim predicavit; vel potius quia tota haec praedictio laeta est, intelligitur ultio de inimicis generis humani, diabolo et angelis eius. Unde idem tempus est salutis seu acceptabile, et retributionis seu ultionis, sicut utrumque etiam conjungit Isaià, cap. 55, v. 4: *Dicite pusillanimitis: Confortamini, ecce Deus vester ultionem adducet retributionis, scilicet in hostes, Deus ipse veniet, et salvabit vos*.

loss. 2, v. 15. Pertinet itaque etiam dies iste ultionis ad salutem hominum: sic enim Isaias promittit iungitque ultionem cum salute, et in die salutis adjovi te; subiungit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, loquens de tempore consequente absolutam per Christum humani generis redemptionem. Hic annus est jubilaeus, perpetuus diffusus temporibus, qui in orbem nesciat redire laboris, quo homines, facti per peccatum mancipia diaboli, et privati possessione paradisi atque haereditate bonorum coelestium, Christi merito eximuntur potestate Satanæ, et restituntur libertati iurique haereditatis coelestis. Hic annus acceptus gratusque Domino est, quo homines sibi acceptos faciens, laetatur cum universa coelesti curia, non minus quam si sibi ea bona accederent, quae in homines conferunt. Nam si super unum peccatore penitentium agente, gaudium est angelis Dei in caelo (infra, c. 15, v. 7), quanto magis super reconciliatione totius mundi? Denique hoc tempus gratiae est, quo Dominus Deus Christo misso operatus nostram redemptionem, se nobis propitium, nosque sibi acceptos reddit, ex bonâ voluntate et mero beneficio, misericordiâ, ac gratiâ suâ.

VERS. 20. — ET CUM PLECUISSET LIBERUM, lecto scilicet hoc loco.

MINISTRO, synagoga, à quo acceperat. Nam ut erant praefecti synagoga, dicti archisynagogi, ita erant et ministri synagoga.

ET DEINDE SEDIT, tanquam docturus et interpretatus locum illum Isaiàe quem legerat. Sedere, habitus doctoris est attentè ac maturè disserentis, Act. 13, v. 16. Paulus stetit legitur; sicut illi erat in arbitrio docentis, ut vel staret vel sederet.

ET ONNIUM. Omnium autem qui erant in SYNAGOGA OCELLI, ERANT INTENDENTES, intenti, defixi in eum. *Ut audirent*, inquit Euthymius, *quo modo interpretaretur ea quae legerat*. Contentis oculis et auribus in eum ferebantur, tum propter celebrem iam illius famam, tum ob aviditatem illum audiendi, qui sic repente doctor prodire videretur, cum litteras nunquam didicisset, Joan. 7, v. 15.

VERS. 21. — COEPI. Hoc fuit sermonis eius exordium. Sermonis initio ab his verbis sumpto, locum doctè explicuit.

ILLOS, qui in synagoga erant, Nazarenos.

QUIA, redundat quod ad sensum.

HODIE, hoc jam tempore.

IMPLETA EST. Præteritum pro praesenti impletur. Nondum enim absolverat functiones hæc prophetiæ contentas Christus, sed tamen jam obibat; cumque à Capharnaum alisque Gallææ oppidis coepis-

VERS. 20. — ET CUM PLECUISSET LIBERUM, REDDIDIT MINISTRO SYNAGOGÆ, ET SEDIT, MORE DOCTORIS, ET ONNIUM IN SYNAGOGA OCELLI ERANT INTENDENTES, ID EST, DEFIXI, IN EUM, curiositate potius quàm docilitate audiendi quid diciturus esset, qui cum tantâ famâ repente prodisset, cum nunquam litteras didicisset, ut est JOAN. 8. DIXIT AUTEM.

VERS. 21. — QUIA, quod redundat hic, sicut alibi sapientissimè in Scripturis, HODIE IMPLETA EST HÆC: SCRIPTURÆ IN AURIBUS VESTRIS, id est, impletur, vobis audientibus, quando vobis Evangelium prædican-

set, venit tandem hæc Nazaretum, ut et hic eas excerneret.

HÆC SCRIPTURA, quod prædictum est hæc Scripturæ Isaiæ.

IN AURIBUS VESTRIS. Syrus præponit relativum, ita ut sensus sit, *quæ est in auribus vestris*. Euthymius subaudit *quæ sonuit in auribus vestris*. Vult dicere: Hic Scripturæ locus, quem me legentem audistis, seu qui à me lectus est in auribus vestris, olim scriptus ab Isaiâ, hoc jam tempore impletur, et opere perficitur, quando ego vobis cæterisque Gallæis Evangelium regni colorum annuntio. Tacite indicat se cum esse, sub cuius persona propheta hæc fuerat locutus (annotant hoc Graeci), id est, Messiam; neque privato consilio aut proprii spiritus ductu se agere ea quæ agit, sed actum spiritu Dei, et, auctoritate à Deo acceptâ, facere quæ propheta quondam prædixerat facturum Messiam. Id ergo postquam exordio sermonis sui subindicasset, exposuit deinde functiones illas, quas propheta hic commemorat, et qui cum praesenti tempore iisque quæ à se gerebantur convenirent, clarum fecit.

VERS. 22. — ET OMNES, praesentes, id est, plerique praesentium; *multi*, interprete Marco, cap. 6, vers. 2.

TESTIMONIUM ILLI DABANT, scilicet, postquam audissent enarrantem illum Isaiâ locum. Dabant autem illi testimonium, non quòd Messias esset, aut quòd propheta de ipso fuisset vaticinatus, sed *dabant illi testimonium sapientiae, eruditionis et doctrinae*, agnoscebant eum præditum insigni eruditione, eruditè sapienterque explicare Scripturas ac res divinas. Hoc est enim quod Marc. 6, v. 2, dicitur: *Et multi audientes admirabantur in doctrinâ ejus*, *dicentes: Unde huic hæc omnia, et quæ est sapientia quæ data est illi, et virtutes tales quæ per manus ejus efficiuntur?*

MIRABANTUR, adeo ut obstupescerent; scilicet rei novitate percussis. Docebat et explicabat res divinas, ut jam dictum est, non vulgariter, sed sapientissimè, conjunctis veteribus rebus cum novis mysteriis, diserebat de regno Dei, suamque doctrinam dicens auctoritate; Scripturæ testimonio et miraculorum exhibitione, ornabat et confirmabat. Hinc admiratio et stupor, simul et ex eo quod dicerent; *nonne*, etc.

IN, super, de, VERBIS GRATIÆ, plenis gratiâ, gratiosis. Quidam pro *verba gratiæ* intelligunt gratiam verborum, ita ut sit hyphalage, eodem sensu. Gratiâ hic

tem auditis. Quo lectè significat se esse illum de quo propheta loquebatur, hoc est, Messiam, divino quo actum spiritu et auctoritate se facere, quæ faceret.

VERS. 22. — ET OMNES TESTIMONIUM EI DABANT, sapientiae, doctrinaeque singularis, ut satis colligitur ex Marc. 6, v. 2. ET MIRABANTUR IN VERBIS GRATIÆ; id est, propter verba ejus, gratiæ decorisque plena; quod alii eodem sensu exprimitur per hyphalage, propter gratiam verborum, juxta illud jam olim de eo vaticinatum: *Diffusa est gratia in labiis tuis*. Si-

non demon Jesum, quod sibi persuadebat), scilicet rei est, ob quod non ejectionis? quid cause est tibi quod nos velis ejectionis? quid nos mali tibi facimus? Nos te non oppugnamus, neque tibi molesti sumus, quod agnoscimus esse Filium Dei; sed peccatores solummodo vexamus, eosque qui nostri juris sunt ad interitum trahere conamur. Te, quem scimus esse Filium Dei, et à peccatorum conditione longè alienum, cavemus offendere. Nulla ergo inter nos et te lis cum sit aut controversia, quid nos infestas? sine tu nos quietos agere, quemadmodum nos te. Possit etiam exponi: *Quid nobis et tibi commune est? omnino aliena est tua ratio à nobis: tu es Filius Dei, nos demones à Deo prorsus alieni; tu Christus sanctus Dei, nos spiritus immundi; nihil autem commercii est illi cum his, Filio Dei cum demonibus, nihil commune Christo cum Belial* (2 Corinth. 6, v. 14, 15), *luci cum tenebris, justitie cum iniquitate.* Quid ergo nostra curas? Relinque nos ut longè à te alienos et nihil ad te pertinentes: nam si auctoritate et viribus agatur, scimus actum esse de nobis. Utrius modo exponas, non accipienda sunt tanquam rejectionium Jesum aut ei rebellantium verba, sed tanquam expostulantium, conquerentium, et ne ejectionem deprecantium. Atqui venerat Jesus Filius Dei, homines liberatum à miserabili diaboli servitute.

Jesu. Proprio nomine appellat, ut probet quod statim addit esse eum probè nosse.

NAZARENUS. Utitur cognomine quo Jesus tunc vulgò vocabatur, à loco educationis, quamvis sciret natum esse in Bethleem, eò libentius (ut est fraudulentus), non Jesus, Messias, qui expectabatur ex Bethleem (Joan. 7, v. 42) habeatur, etsi ipse clamaret Messiam sanctumque illum Dei esse: neque felicitum eum hæc expectatio, quod ex filio Joannis loco intelligi potest.

VENISTI PERDERE NOS? an ad hoc venisti ut perdes nos? Sciunt Demones se jam perditos esse, ut verè sunt; sed tunc demum planè perditos se esse persuasi sunt, si non amplius sinantur nocere dominarive mortalibus: id fit quando in abyssum relegantur, id quod deprecantur, Luc. 8, v. 31. Querit ergo hic demon: Ideòne in mundum à Deo missus venisti, ut nos ex hominum animis, corporibus et societate ejectionis, in abyssum detruas? nullum enim nobis inter homines locum reliquum facis: doctrinam tuam nos eorum animis excludis, dum impietatem è medio tollis, et Dei notitiam pectoribus inseris; potestate tuam nos eorum corporibus ejectionis; veremur, ne tandem planè hominum consuetudine prohibitos, in abyssum detruas, quæ nostram extrema pernicies sit. Perditionem suam vocat hic demon, si non amplius permittatur nocere mortalibus (nec enim aliud discrimini est, inter penam eorum demonum qui in abyssum agunt, et eorum qui in hoc aere) usque adeò illi oderunt homines, et salutis eorum torquentur invidia; quam certè maximum esse tormentum, vel illi testatur, qui scripsit: *Invidià Siculi non invenire tyranni majus tormentum.* Ut diabolo, quæ est malitia, est volupe affligere homines; itaque est superbia, æreò

cedit alterius imperio. Tormentum itaque erat illi cogi relinquere eos quos jam obsecerat, eoque majus, quod metueret ne expulsi in abyssum ablegarentur, quod Lucas refert (mox enim ut ad iudicem ventum est, sclerati supplicium ipsi concipiunt suum) qui persuasum habebat permittendum sibi, ante extremi iudicii diem, impunè ut in homines grassari posset. Venerat profectò Jesus, ut demones perderet, et eorum in homines, præsertim electos, imperium aboleret, quantum non statim (quod demon iste verèbatur), sed paulatim id effecturus esset, nec nisi tandem, extremi iudicii tempore, electorum societate ejectionis omnes in abyssum detracturus.

Scio quis tu sis, novi te quis es, phrasia Græca, pro, *novi quis tu sis*, scio quisnam tu sis. Quidam libri scribunt conjunctionem *quia*, hoc sensu: *Scio te quod sis sanctus Dei*; sed interpres dedit pronomen *quis*, aut certè *qui*, postum pro *quis*, quo modo est Græcè. Mirà intelligendi facilitate præditi sunt demones, à quæ et demonum nomen habent; quare nihil mirum, quod noverint quisnam esset Jesus: id quod eos verè novisse, ipse evangelista testatur infra, v. 41.

SANCTUS DEI, ille sanctus Dei. Articulum urgent omnes Græci tractatores, Euthymius, Theophylactus, Victor Antiochenus, Athanasius in Catenam Lucae adductus: quo significetur, non quivis sanctus quale propheta perique fuerat, sed *quævis ille unicus et præfinitus*, inquit Theophylactus, *ille sanctus sanctorum*, id est, sanctissimus omnium, quem Daniel cap. 9, v. 24, suo tempore unguendum prædixerat. Ille sanctus Dei, à Deo olim promissus, et hæcienis expectatus, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, ut Jesus ipse explicat, Joan. 10, v. 36, *sanctificavit*, ornans non solum omnis generis virtutibus ac donis, præ reliquis filiis hominum, et separans ab omni aliorum comparatione, omnium hominum optimum, potentissimum, efficientissimum, verum etiam comparans et delegans ad maxima sibi quæ gratissima agenda gerendaque, nominatim ad opus illud excellentissimum redimendi humanum genus. Sanctum ergo Dei vocat demon Jesum, vel ex sacris Scripturis, qualis etiam illa Psal. 15, v. 10: *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*; vel ex illius temporis consuetudine, quæ Messiam potuit hæc periphrasi celebrasse: estque idem sanctus Dei, quod Matth. 8, v. 29 et Marci 5, v. 11, demones dicant: *Filius Dei*; denique idem quod Messias, quem Christus, de quo Luc. 4, v. 41, dicitur quod demonia sciebant ipsum esse Christum. Cæterum non sincera hæc veritatis confessio est, sed fraudulenta tartareæ canis adulatio, ut penam evadat, et remanere in miseri hominis corpore sinatur: quod annotat Euthymius et Theophylactus. Nam quia virtutem, quam sibi exitalem esse sentit, ferre non potest, Jesum inani titulo contentum quiescere cuperet. *Fore enim sperabat* (quod scribit Titus Bostrorum Episcopus in Lucam, quamquam Catena verba hæc Cyrillo ascribat) *ut per istiusmodi adulteria blandimenta, aliquod*

inanis gloriæ desiderium in ejus pectore excigaret, eoque ratione efficeret, ne vel te vel sui ordinis alios increparet, hæc mirum gratiam pro impensâ gratiã rependens. Dicit ergo: Rogo te ne perdas aut vexes nos, sed relinque quietos; tantum enim abest ut aliquid contra te moliri, aut tibi nocere, vel me tibi opponere velim, ut agnoscam quis sis, et te confitear Christum sanctum Dei, in quem nihil mihi est juris, ut in cæteros homines peccatores, adeoque meum et omnium dominum. Atqui quorsum erat Jesus sanctus Dei et sanctificatus à Patre, nisi ut homines à diaboli servitute liberans, ejus regnum everteret? ita adversus seipsum demon pronuntiabat sententiam. Qui, quantum vexatus et tortus vi presentie et doctrine Jesu veritatem fateretur, non cupiebat tamen ab astantibus sibi credi, imò hoc agebat ut auctoritatem Jesu suo testimonio elevaret. Nam ut malorum testimonium parum decoris afferret bonis, ita ingerere ille studebat suspicionem hominibus, aliquid sibi esse cum Jesu necessitudinis.

VERS. 35. — INCREPAVIT ILLUM, objurgavit quod ipsum diceret esse illum sanctum Dei, et præcepit severè minique additis,

Dicens, magnâ cum majestate.

OBMUTESCE, tanquam freno ori injecto: id enim significat vox Græca. *Obmutescere*, ait auctor homiliarum apud Chrysostomum, *laus mea sit silentium tuum. Nolo me laudat vox tua, sed tormenta tua: pena tua laus mea est. Non quia laudas gratulor, sed quia exis gratulor.* Compositi Jesus demonium, sibi quæ testimonium ferre prohibet, tametsi verum, primò, quia non decet immundum de mundo pronuntiare, et à Deo refugium de sancto Dei, ut non est impurissimi scorti de virginitate disserere. Secundò, quia nonnulli venerat tempus, ut Jesus palmam profiteretur quis esset, quod non mox ab initio, temerè et intempestivè predicari, sed paulatim voluit intelligi et scri, prout hominum ingenium ferre posset; quare et apostolis suis, Marci 8, v. 30, prohibet ne eum dicant ipsum esse Christum. Tertiò, ne existimaretur commune aliquid habere cum demone; si laudem ab illo profectam ferret: imò contra testatum voluit, hostile dissidium, quod habebat ipse æternæ salutis et vite auctor, cum mortis principe ejusque ministris. Quartò, quia non est statuenda veritas per demonem, qui cum sit mendax et mendacii pater (Joan. 8, v. 44), mentitur plerumque, imò nihil aliud cogitat quàm mentiri et fallere, nec alio fine quàm ut decipiat, dicit facitque omnia. Quamobrem rectè Euthymius. *Docuit*, inquit, *nos, ne demonibus unquam credamus etiam vera dicentibus: cum enim amant mendacium, sicutque nobis inimicissimi, nunquam vera loquuntur, nisi ut ad fallendum, veritate, quasi eadè quædam utantur.* Quamobrem et Paulus Pythonis testimonium agrè fert, Act. 16, v. 18.

Ab eo. Secundum Marcum interpres vertit: *De homine, quo modo est etiam Syriacè.* Claritatis ergo, antecedens dedit loco relativi. Solo jussu ejectionis mundum spiritum Jesum, occasione ex eo acceptâ

quod ab ipso prædicaretur: malens ostendere se esse illum sanctum Dei, demonis ejectione, quam prædicatione; q. d.: Non quero abs te gloriam hæc quam mihi tribuis, sed hoc quero ut ab homine exeat, idque facias mando: sic enim melius prædicationis quis sim. Non vult Jesus probari testimonio demoniorum, sed Dei Patris, et suâ virtute atque efficacia, quæ tanta erat ut etiam invitum demonem uno verbo expelleret: atque hoc majus certiusque testimonium erat, quod Jesus esset sanctus ille Dei, quam ipsa affirmatio demonis.

ET CUM PROIECISSET. Itaque cum dejecisset se fudisset in terram hominem illum, demonum furcens. Augustinus, lib. 4 de cons. Evang., cap. 2, annotat in hæc verba: *Quod Marcus dixit comexans suo discipulis eum, Lucas cum projecisset eum in medium; hoc idem annotat Euthymius Græcus. Nam cum videret demon sibi exundum esse, dolore, indignatione, rabie percitus, torsit cruciativè hominem longè quàm antea vehementius, ut quantum et quantum posset noceret. Permisit autem hoc Jesus ut vis malitiæ demonis manifestaretur, qui jussus exire, nocet adhuc quantum potest, denique intelligeretur quanto iste malo liberatus esset.*

IN MEDIUM, coram omnibus presentibus, ut virtus patefacta Salvatoris, plures ad fidem viamque salutis invitet, inquit Beda.

NIHILQUE ILLUM NOCUIT. Et quamvis vi magnâ eum prostrasset in terram, et miserè jactasset atque afflisset, adeoque discerpisset, quod ait Marcus, nihil tamen illi nocuit, quippe ligatus expellenti potentia. Non quod impetus illi, prorsus absque omni læsione et sensu doloris fuerit; sed quod agrum hominem consuari, aut graviter eâ jactatione lædi, non est passus Jesus, quod ait Victor Antiochenus in Marcum scribens. *Ille jactatio membrorum atque vexatio, inquit Augustinus, non eum debilitavit, sicut solent exire demonia, etiam quibusdam membrum amotâ vexatione elisis, vel, quod addit Beda, relicto morbo incurabili.*

EXIT, non absque afflictione hominis, sed absque membri mutilatione, partis alicujus vulneracione, aut relicti aliis suis pravitate vestigiis, id enim non permisit demonio Jesus, quantumvis ille conaretur. *Ei permisit Dominus ut hominem projiceret*, inquit Euthymius, *quò demonstraretur projectis malitia; nocere autem non permisit, ut appareret expellenti potentia.* Ab egressu igitur demonis homo integer apparuit, et Jesu confortante, sensibus ac viribus suis restitutus est.

VERS. 36. — PAVOR, stupor, pavor ex stupore natus cum eoque conjunctus.

IN OMNIBUS, super omnes, scilicet presentes, omnes invasit pavidus stupor, ob rei novitatem admiratione dignissimum; nunquam enim hujusmodi quid viderat.

QUOD TEST HOC VERBUM, id est, quid hoc rei est, phrasia Hebræicâ, Marcus, Latîna phrasî: *Quidnam est hoc?* q. d.: Nihil hujusmodi unquam visum est à

tantum autem et tamdiu voluit, quantum et quamdiu oportuit. Sed sic innotuit, non sicut angelis sanctis, qui ejus participata aeternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit, ex quorum tyrannica potestate venerat liberatus praedestinatus. Innotuit ergo daemoniibus, non per id quod est vita aeterna, aut tamen incommutabile quod illuminat pios; sed per quaedam temporaria sua virtutis effecta, et occultissima signa praesentiae, quae angelicis sensibus, etiam malignorum spirituum, potius quam infirmitati hominum, possent esse conspicua; quae, quando paululum suppressa judicavit, et aliquando alius latuit, dabitavit de illo daemnonum princeps, ita ferè B. Augustinus, libri 9 de Civit. Dei, cap. 21. Nam si certò cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent, Apostolus ait, 1 Corinth. 2, v. 8.

INCREPANS, objurgans, durè alloquens.

QUIA SCIEBANT. Sensus ambiguus est, uti Marc. 1, v. 34. Potes hoc ita explicare ut dicas non passum eos id proloqui quòd agnoscerent ipsum; vel ita non passum omninò eos loqui, idque propterea quòd ipsum nosset (quem senecum Syrus, apud Marcum expressit), nec tacere scilicet possent id quòd nosset, sine vi tormentorum quae illis afferret praesentia Christi compellens ea exire, sive metu majorum malorum quae veritatis confessione sperarent evadere, sive aliis etiam de locis, ut alias fallerent, etc. Notebat unctiois suae testimonium daemoniurum voce reddi, sed virtute potius suà, et oraculorum antiquorum observatione comparationeque cum rebus quae à se gerebantur. Non egebat laude daemnonum, quos ipse victurus et domiturus erat, non praecones habiturus: nihil ipsi cum illis commune erat. Nullam auctoritatem daemoniibus apud Christianos esse oportere, docuit manifestè Christus.

VERS. 42. — FACTA DIE, primo crepusculo, primà vice adventante; ea est enim dici principium. Sub diluculo diei, habet Syrus; nam diluculo valdè ait Marcus.

EGRESSUS, de domo illà in qua pernoctaverat, et civitate.

IN DESERTUM LOCUM, orandi causà; simul et fugiendi turbam.

REQUIREBANT, querebant; mox referant manè ad janam domus Petri: ubi autem intellexerunt egressum domo, consecuta sunt apostolos, ut et ipse querebant eum. Et apostoli quidem priores invenerunt, audieruntque responsi id quòd Marcus narrat; postea autem et turbæ eum invenerunt, habueruntque responsi id quòd hoc sequitur.

DETINEANT ILLUM, conabantur eum detinere, ne relinquere ipsorum civitatem; propter privatam ipsorum utilitatem ex beneficiorum acceptorum exemplis.

VERS. 42. — FACTA AUTEM DIE, id est, primo crepusculo, seu, ut Marcus, diluculo valdè: insinuat autem Christus totà nocte curandis agris operam dedisse. Iam ad desertum locum, non tantum orandi causà, vel fugiendi turbam, sed inprimis vitandi jactantiam, ut Ambr. Ita nos docens exemplo suo à

Jesus autem beneficia illa exhibebat in testimonium Evangelisui, quod omni Israeli erat communicandum.

VERS. 45. — QUIA. Iterum redundat, atque ita frequenter occurrit.

EVANGELIZARE, annuntiare, praedicare; vide Lucæ titulum.

REGNUM DEI, id est, regnum caeleste, quod omnibus retrò seculis prophetae aliquando futurum cecinere, felicissimum illud et votis omnibus exoptandum. Praecursor Christi hoc privilegio honoratus est, ut ea quae Judaei nusquam vel à prophetis, vel à quibuscumque aliis audierant, terrenis haecentis spebus adducti, primus ipse voce clarissimè praedicaret, caelos et colorum regnum. Regnum colorum intelligit regnum Christi. Haecentis servitus, inquit, nunc instat regnum, nec terrenum regnum, sed caeleste et aeternum. Quare B. Hieronymus, epist. 129, ad Dardanum: *Et mihi, inquit, in Evangelio promittitur regna colorum quae Instrumentum vetus omninò non nominat.* Et D. Chrysostomus: *Tunc primum incipit beatus Joannes ea quae Judaei nusquam vel à prophetis, vel à quibuscumque aliis audierant, voce clarissimè praedicare.* Hoc igitur initium fuit evangelicae praedicationis, rei optatissimae promissione, ad penitentiam vitaeque sinceritatem allicientis, longè diversum à veteris Legis exordio, quae nil nisi minas, cum daretur, terroresque edebat, Exodi 19. Porrò regnum propriè dicitur dominatus regis in populum subjectum: non enim est regnum in populum rebellantem; inò verò quò obediunt et regis amatorum populus, quò regnum perfectius. Regnum autem colorum dicitur pro eo quod est regnum caeleste, quòd caelesti in terris ratione inaeatur, in caelis autem omni ex parte perficitur: *Itaque regnum colorum vocatur dominatus Christi, ut in angelos sanctos, ita et in societatem hominum eorum quorum rectè composita vita, in terris regentem à caelis Deum sequitur, in caelis tutam ipsam possidentem Deo aeternum fruatur.* Hoc regnum caeleste dicitur, quò distinguatur à terreno et corporeo, quòd caelestis vignerat. Aliàs regnum Dei et regnum Christi vocatur, quòd eo in nobis propriè Deus et Christus regunt. Saepè regnum absolutè dicitur, quòd solum verè sit regnum; reliqua sint potius inanes species, infirmae et caduca. Hoc appropinquaverat praedicante Joanne, quia jamjam aderat Christus, qui, fracta diaboli potestate, collecturus erat ex hominibus populum, eumque è servitute peccati assersurus in libertatem spectatae virtutibus vitae, et perpetuam mox à morte caelestis gloriae felicitatem: eaque ratione, in Paulo, caelesti modo regnatus, quo modo in Apostolo Hic de se dicente: *Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* Gal. 2, v. 20. Hoc regnum à Christo, hominum operante salutem, cepit: nam ante Chri-

perfectis viris omnem vanitatis cupiditatem ex praestitis beneficiis vel magis abesse debere. Et turbæ requirebant, sunt querebant eum nocturnis illicet beneficiis. Ad quem modum pulchrè Ambr. docet Christum spiritualiter quaerendum, non nocte sed die, non in foro, sed in deserto.

stum, tametsi erant in quibus liberali animo praeditus Deus excellenter regnaret; quosque inter primos caelestis beatus maneret; inter alios, Abraham, Isaac et Jacob, tamen quia pauci et rari erant, nec perinde manifesti, institutumque ejus regni, sub quo debebant, terrenum, corporeum et servile erat, nec patebat à morte caelestis beatitudo, ideo non ante Christum regnum colorum cepit. Nam à Christo cepit populus immensus, Ecclesia, inquam, catholica, amore ac liberali animo ductus Deo servire in spiritu et veritate, sincero omnibusque conspicuo virtutum studio, humilitatis, castitatis, fortitudinis, et ceterarum, erectus spe praemiorum caelestium, quibus et à morte mox donatur. Hoc regnum colorum est, quod perfectum demum à novissimo judicii die erit: quando collectis omnibus electis Dei, funditusque peccato ac morte deletis, erit, quod Apostolus ait, 1 Cor. 15, v. 28. *Deus omnia in omnibus.* Observa quàm mox à principio evangelicae praedicationis convulsa sit Judaeorum opinio terrenum à Christo regnum expectantium. Porrò, cum frequens in sacris novi Testamenti libris regni colorum mentio fiat, observandum regni colorum illam plenam esse descriptionem quam modò diximus huic loco convenire: *Dominatus Christi ut in angelos sanctos ita et in societatem hominum eorum, etc.*; ceterum frequenter accipi pro solà aliqua parte ejus descriptionis, saepè pro dominatu Dei in solos angelos et homines caelo donatos accipitur; quandoque pro dominatu in solos homines agentes in terrà; aliàs pro ipsis angelis et hominibus quibus Deus dominatur, quae est Ecclesia; quod quidem subdividitur, ita ut aliquando pro hominibus adhuc in terrà agentibus, id est, Ecclesia militante accipitur, aliquando pro angelis et hominibus caelo donatis, hoc est, Ecclesia triumphante, aliquando Ecclesiam utramque complectitur. Accipitur ad haec pro bonis illis ratione quorum fit ut Deus dominetur aliquibus, sive in terrà, sive in caelo, ut Rom. 14, v. 17. Non raro pro his bonis sumitur quae illis proximis bonis et ipso Dei dominatu seu regno consequuntur in eos quibus Deus regnat (quae quidem ferè latent in caelis); pro vità, gloria aeterna; postremo accipitur et pro loco in quo regnum suum Deus maximè manifestat, id est, caelis ipsis. Adde frequenter accipi posse indifferenter, sive pro caelis ipsis, sive pro bonis illis caelestibus et aeternis, sive pro Ecclesia triumphante, aut etiam pro his simul tribus. Porrò singula eorum quae jam recensimus aliquid sunt superioris descriptionis quae est hujus loci; et vocantur singula regni nomine etiam in vulgari sermone, nam et ipse populus dicitur regnum, et ipsa regni felicitas sic vocatur, denique et regio ipsa quae à populo regnato incolitur. Haec igitur ob oculos ha-

CAPUT V.

1. Factum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores autem descenderant, et lavabant retia.

S. S. XXII.

benda sunt quoties regni Dei, aut regni colorum occurrit mentio, ut discipiat quò modo accipi et intelligi locis singulis debeat.

Idè. Ut omni Israeli evangelizem, non enim illud est officii caput mei, ut sanitates operer; sed, ut evangelizem regnum Dei; porro in confirmationem Evangelii sanitates operor. Ut omnes Israelitae quæram, omnibusque Evangelium ac salutem praedicem, non uni tantum civitati.

MISSUS SUM, à Patre. Submissus de se apud turbas loquitur, quàm apud discipulos, quibus dixerat *veni, sive egressus sum*, tanquam suà ipsius auctoritate: ut enim minus Christo addictæ, ita minus erant turbæ sublimioris doctrinae capaces.

VERS. 44. — ERAT PRAEDICANS, id est, praedicabat; sed ista circumlocutio moram, continuationem et consuetudinem significat. Ubi praecursor suo perfunctus erat munere testimonii reddendi de luce et preparandi viam ante faciem Christi, tum Christus necesse erat ut subsequeretur. Publicè, continè, assidè, et ubique, praedicandi divulgandique Evangelii gratià per loca omnia discurrat. Praedicaverat autè, sed parcius, quàm diu Joannes praecursor indexque ipse suo adhuc fugebatur officio; quàmvis non tam praedicatoris discurrerentis ultròque annuntiantis omnibus, quàm doctoris, datis occasionibus instruendis, partes obierat brevi temporis spatio: nec docuisse, sed baptizasse in Judæa scribitur prope Joannem indidem sum, Joan. 3, v. 22, 25. Nam quia nondum finitus erat Joannis cursus, hoc est, ad recipiendum Christum preparato, ideo abstinuit Christus à publico praedicandi munere, quamvis sensim etiam ipse se, non solus Joannes ipsum, manifestaret. At simul atque Joannes traditus et carcere conditus fuit, tunc Christus, cui succedendum erat Joanni, palam, assidè et ubique, in Galilæa primum; tum et in Judæa, praedicavit, nullum relinquens locum quem praedicatione non repleverit. Unde postea apud Pilatum accusatur: *Commovet populum docens per universam Judæam, incipiens à Galilæa usque hinc.* Luc. 23, v. 5. Quammodum sol, non semel, subito, unoque impetu exoritur, sed paulatim emergit, lucemque sensim majorem spargit, lucifero praenunte, donec tandem lucifero occidente totum se monstrat, et universa suo lumine collustret, ita ut non sit qui se abscondat à lumine aut calore ejus. Idem Jesu praedicandi initium fuit et Joanni: uterque enim rem unam docturus venerat, tempus gratiæ, salutis, ac regni adventus; sed Joannes ut propheta et index; Jesus, ut propheta, procurator, auctorque salutis. Porrò hoc idem ut praedicarent, praecipit postea Jesus discipulis suis, Math. 10, v. 7; Luc. 9, v. 2, et 10, v. 9.

CHAPITRE V.

1. Or, il arriva que Jésus étant sur le bord du lac de Génésareth, et se trouvant accablé par la foule du peuple qui se pressait pour entendre la parole de Dieu,

2. Il vit deux barques arrêtées sur le bord du lac, dont les pêcheurs étaient descendus, et lavaient leurs filets.